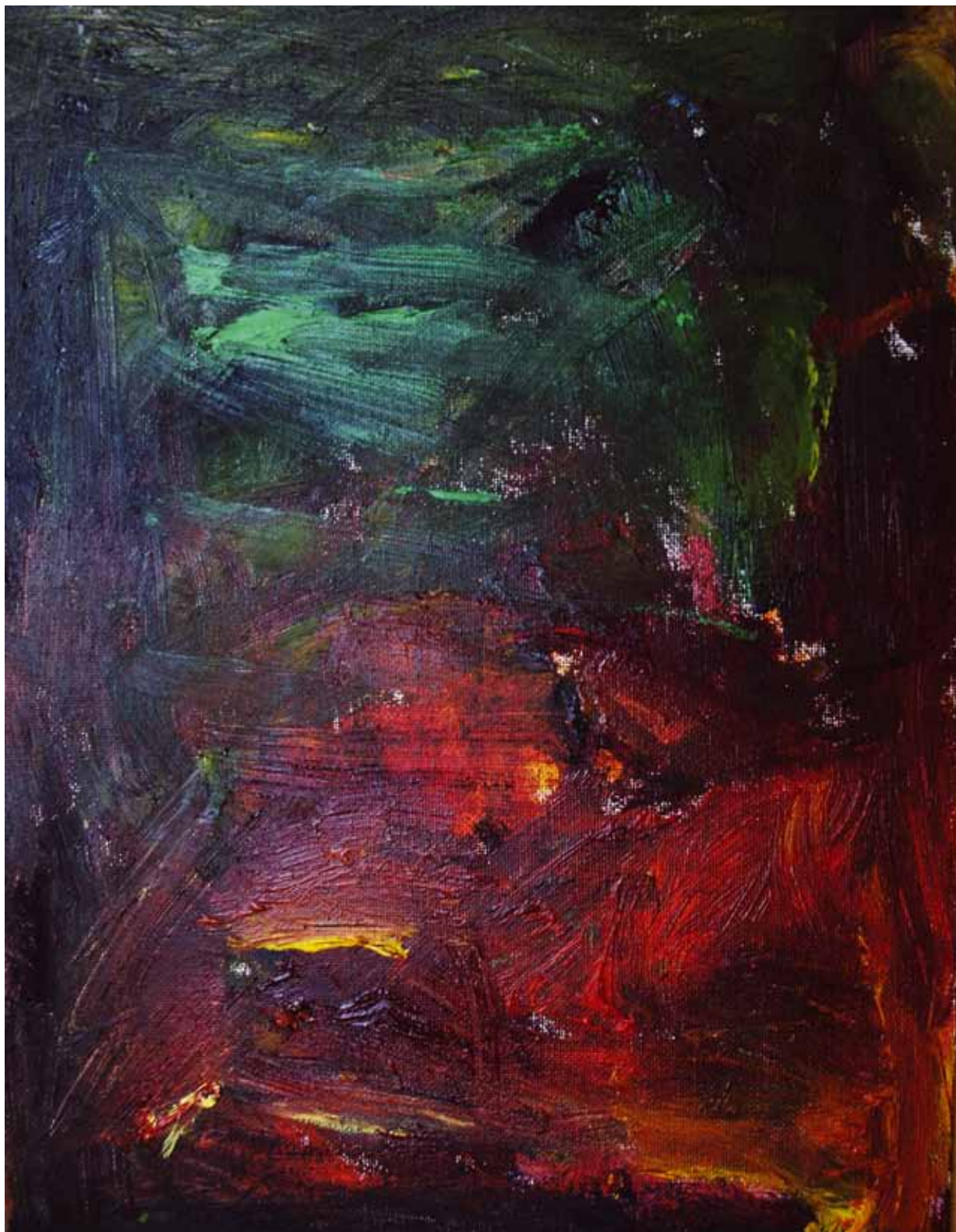

OM FLERHANDIKAPP OCH INLÄRNINGSSVÄRIGHETER
I KULTUR OCH SAMHÄLLE

Varför finns det inga unga homosexuella med intellektuell funktionsnedsättning?

Av Lotta Löfgren-Mårtenson
Illustrationer: Matilda Malmberg

I den samhälleliga debatten pratas idag om olika sexualiteter, istället för en enda, för att visa på bredden av olika sexuella läggningar och orienteringar. Det ses numera som normalvariationer av sexualiteten. Samma variationer torde finnas bland personer med funktionshinder. Men i en undersökning om kärlek och sexualitet bland unga med intellektuell funktionsnedsättning framkommer att det är mycket ovanligt med bi- eller homosexualitet. Vad kan då detta bero på?

Det är svårt att i exakta siffror ange hur många som lever som homo- och bisexuella i en befolkning.

En svensk kunskapsöversikt om ungdomssexualitet visar att det kan vara mellan 0,7 procent och 10 procent av den totala befolkningen (Forsberg 2000). Men det är troligen fler som har erfarenheter av samkönat sex, utan att identifiera sig som homosexuella.

I den befolkningsbaserade undersökningen Sex i Sverige (Lewin 1998) uppgav 2,4 procent av både männen och kvinnorna att de haft någon form av sexuell kontakt med personer av samma kön. Dessutom framkom att kvinnor fantiserar cirka fyra gånger så ofta som män om samkönat sex (17,2 procent bland kvinnorna och att 4,4 procent av männen hade någon gång eller ofta fantasier om någon av sitt eget kön). Hur ser det då ut för unga med intellektuella funktionshinder?

Personal och föräldrar till unga med intellektuell funktionsnedsättning

I en studie om kärlek och sexualitet bland unga med intellektuella funktionshinder är det ingen förälder som uppger att deras barn är homo- eller bisexuell eller har gett uttryck för homosexuella handlingar (Löfgren-Mårtenson 2005). Inte heller bland personalen är det någon som känner till någon ung med intellektuell funktionsnedsättning som lever öppet som homo- eller bisexuell. I vissa fall har man sett homosexuella handlingar mellan ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning men tolkat dessa som uttryck för vänskap. En kvinna som arbetar på ett dagcenter för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning säger:

Det finns ju inga vanliga sexuella... Då finns det väl inga homosexuella heller [skratt]? I alla

fall inte i bemärkelsen sex. Kanske att dom är nära, nära, kompisar hellre med en kille än med en tjej... det är möjligt... Nej, jag har jättesvårt att tänka mig två bögar här på dagcentret.

Bland personal som arbetar med tonåringar finns det också några som berättar att de sett homosexuella uttryck, men att de inte heller tolkat dessa som att personerna är homosexuella. Istället menar man att det kan handla om ett sökande efter den egna sexuella preferensen eller ett experimenterande som hör ungdomstiden till. En kvinna berättar:

Jag har ju sett att först är det som dom börjar med samma kön... Och sen är det som att det vänder när de blir lite äldre så... Då börjar dom upptäcka det andra.

En annan kvinnlig personal tror att det förvisso kan finns homosexuella bland unga med intellektuella funktionshinder, men att de har en särskilt utsatt situation och därför svårt att visa sin läggning:

Men det är nog ganska svårt för dom att förstå det själva, för det vet man ju att andra homosexuella har det jättesvårt att bli accepterade och det måste vara ÄNNU svårare för utvecklingsstörda att förstå och acceptera...

Personalen och de anhöriga kan inte ange någon förklaring till varför andelen homosexuella skulle vara färre bland personer med intellektuell funktionsnedsättning än i övriga befolkningen. Det framkommer inga tydligt negativa attityder till homosexualitet, även om några menar att det trots allt är mer "normalt" att vara heterosexuell. En man som arbetar på ett korttidshem säger:

Som personal kan man ju inte komma med sina värderingar att "så får du inte göra". Man måste ju säga vad som är NORMALT... eller, ja... jag vet inte... Ja, det är ju jättesvårt för jag har ju många värderingar utifrån vad JAG tycker och det är ju den utvecklingen med sig själv som man måste göra för att förstå ...

Ungdomarnas syn

Bland svenska ungdomar märks idag överlag en alltmer nyanserad och öppen syn på homosexualitet (Forsberg 2006). Det är cirka 90 procent av flickorna och drygt 60 procent av pojkarna som instämmer i påståendet "att vara homosexuell är inget onormalt". Och vi vet att antal personer med erfarenheter av samkönad sexualitet har ökat från 2 procent år 1998 till 8 procent år 2003. Vad säger då de unga med intellektuell funktionsnedsättning själva?

Många av de unga som intervjuats vet vad homosexualitet är, vilket bland annat kan bero på den ökade öppenheten i media. Men inte heller ungdomarna själva berättar om några egna erfarenheter av samkönad sexualitet. De flesta blir istället mycket förvånade över frågan om man blivit attraherad av någon av samma kön någon gång. Sjuttonåriga Anna kan inte hålla sig för skratt:

L: Jaha, så kär har du redan varit...

A: Ja, rätt mycket nu!

L: Är det killar som du blir kär i?

A: Jaa!

L: ... eller är det nån tjej som du varit kär i också?

A: NEJ [börjar gapskratta]!!

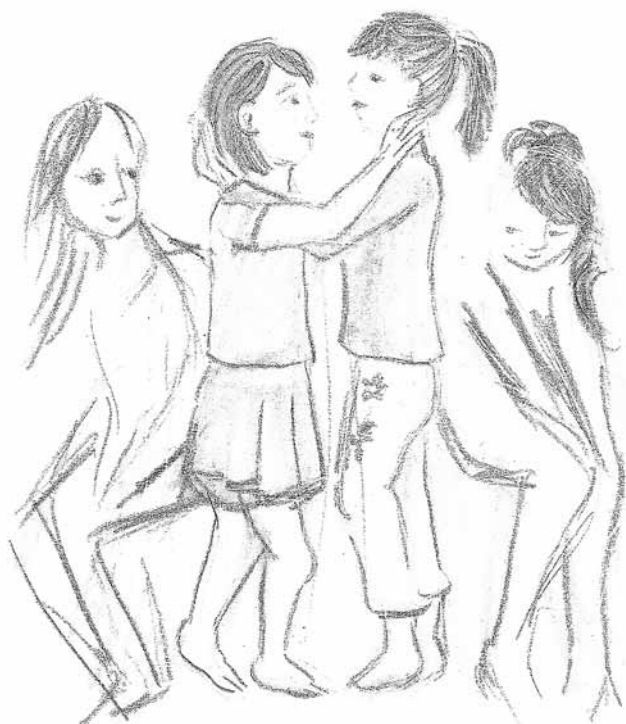
Lena, 19 år, talar om att hon har en fördomsfri syn på homosexualitet, men att hon hamnade i ett etiskt dilemma när hennes väninna berättade att hon var kär i henne:

Vi var hemma och så fikade vi och så stod vi ute på balkongen och så berättade hon att hon var bi. En del har väldigt svårt att acceptera att nån annan är det, men för mig är det nog OK. Men efter det blev hon väldigt förtjust i MIG! Det blev kaos i skallen! Det var det som var det svåra... att hon blev kär i mig!

Flera av de unga männen med intellektuell funktionsnedsättning uttalar sig däremot negativt om homosexualitet, liksom unga killar överlag har en något mer fördomsfull syn än unga tjejer. Markus är 24 år och berättar att det är tjejer som han blir kär i. Han säger:

Annars blir det... bög... Bögigt är det som är äckligt att pussa killar...

Det är tvåsamhet mellan olika kön som är norm för ungdomarna, precis som i övriga samhället. Det är de bilder som man möter mest av i olika slags media och har erfarenhet av bland vänner och släktingar. De arenor som människor söker sig till för att på ett öppet sätt kunna visa känslor för personer av samma kön, är inte tillgängliga i samma utsträckning för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

”Omgivningen agerar ofta utifrån att det är viktigt att unga med intellektuellt funktionshinder ’inte avviker i onödan’.”

Snarare visar observationerna på danser som riktas till unga med funktionsnedsättning att personalen agerar tillrättavisande om två personer av samma kön börjar pussa eller krama varandra intensivt.

Förebilder och alternativa sexualiteter

Att det enligt både personalen, anhöriga och ungdomarna är ovanligt med homosexualitet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning kan ha flera orsaker. En handlar om att det i den homosexuella identitetsutvecklingen är viktigt att finna stöd hos andra, och att det kan vara svårare att på egen hand finna detta stöd om man har en intellektuell funktionsnedsättning. Därmed blir man beroende av personalens förmåga att ge det stöd man kan behöva, utan att man efterfrågar det.

Frånvaron av bi- och homosexualitet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning kan också ses som en del i den socialiseringsprocess som de unga med intellektuell funktionsnedsättning befinner sig i generellt sett. Omgivningen agerar ofta utifrån att det är viktigt att dessa ungdomar ”inte avviker i onödan”. Man oroar sig för att funktionshindret är tillräckligt för att hamna utanför ”det normala”. Konsekvensen blir att de unga har svårare än andra att finna alternativa innebörder av sexualiteten än de gängse.

Engelsk forskning visar att människor med intellektuell funktionsnedsättning, framförallt män, de facto har sexuella kontakter med andra av samma kön, men att omgivningen har svårt att hantera och inse det (Thompson 1994, McCarthy & Thompson 1995). I de fall det uppmärksammas av personal görs det antingen på ett marginaliserande eller bagatelliserande vis, eller utifrån att det handlar om sexuella övergrepp. Därför kan det också vara särskilt svårt för en person med intellektuell funktionsnedsättning att få stöd i sin homosexualitet av omgivningen.

Men ungdomarnas sätt att förhålla sig till andra och varandra kan också förstås utifrån den sexualiseringsprocess som de flesta genomgår, oberoende av funktionshinder. Sexrelaterat uppförande anses tillhöra det mest subtila och komplexa och man lär sig efterhand vilka ”spelregler” som gäller. Det visar sig dock att många unga med intellektuell funktionsnedsättning klarar detta, framförallt om man har förebilder. Men förebilderna är oftare hetero- än homosexuella, och det kan få stor betydelse för om och hur man uttrycker sexuella variationer.

Även sexualiteten är individuell

Vad kan vi då göra, om vi anser att människor med intellektuell funktionsnedsättning bör få samma rätt att visa olika sexualiteter som alla andra? Ett sätt är att uppmärksamma olika sexualiteter i särskolans sex- och samlevnadsundervisning, istället för att alltid utgå från den heterosexuella normen. En svensk studie visar att lärare inom särskolan saknar en enhetlig uppfattning om vad som är relevant att informera eleverna om (Lindberg 1995). Ingen betonade heller olika variationer av sexuella riktningar.

Och vad gäller lättläst skönlitteratur finns i Sverige enbart någon enstaka bok om homosexualitet som riktas till personer med intellektuell funktionsnedsättning, och då handlar den om män (Sjöström & Ohlsson 1998). Böcker om samkönad sexualitet mellan kvinnor saknas helt, även om det kan finnas med som del i handlingen i en bok (t.ex. Löfgren-Mårtenson 2007).

Precis som vi alla både är lika och unika, så torde det vara av vikt att sträva efter ett flerfacetterat sätt att visa sexualiteten, oavsett om man har ett funktionshinder eller inte. En mångfald av förebilder, läroböcker och livsstilar ökar möjligheterna till god livskvalitet, för alla!

Lotta Löfgren-Mårtenson

Lektor i hälsa och samhälle, inriktning sexologi
Auktoriserad specialist i klinisk sexologi

”... personalen agerar tillrättavisande om två personer av samma kön börjar pussa eller krama varandra intensivt.”

